

θεμελιώδεις πνευματικές αρχές και αξίες, οι οποίες ρυθμίζουν την ζωή του και τις σχέσεις του με την κοινωνία.

Τα γνωρίσματα του «*πεπαιδευμένου*» είναι η ικανότητα να κρίνει ψύχραιμα και με περίσκεψη, να καθοδηγείται πάντοτε από την πίστη σε αξίες αλλά και από τον όρθο λόγο. Είναι επίσης η ευγένεια της ψυχής και η ανεκτικότητα, ο σεβασμός προς τα δικαιώματα, την ελευθερία και τα προνόμια των συνανθρώπων. Ο μορφωμένος άνθρωπος είναι μετρίοφρονas διατυπώνει αδιάκοπα ερωτήσεις και επιδιώκει να μορφωθεί και να καλλιεργηθεί περισσότερο. Δεν θεωρεί τον έαυτό του κέντρο του κόσμου της κοινωνίας και της οικογένειας μέσα στην οποία ζει. Έχει αυτογνωσία.

Αλλά η εκπαίδευση και η μόρφωση του ανθρώπου δεν πρέπει να αποβλέπουν μόνο στο πώς ο άνθρωπος θα καλλιερεύσει τους όρους της ζωής του και πώς θα βελτιώσει τις σχέσεις του με τους συνανθρώπους του. Σημαντικότερο είναι το πώς θα μπορέσει να «*αναλάβει*» πνευματικά φτερά για να πετάξει προς τον Δημιουργό Του. Ώραία τό διατύπωσε ο διανοούμενος μοναχός Θεόδουλος που γράφει: «*Όσον μάλλον ταύτης (της παιδείας) μετέχει (ο άνθρωπος), τοσούτο μάλλον ἀφίσταται μὲν, τῶν ἀνθρώπων μεθίσταται δὲ πρὸς Θεόν*» (Θεοδούλου Μαγίστρου (περί το 1332 μ.Χ.), Λόγος περί Βασιλείας § ΚΣ' P.G. 145,1 στ. 489B).

Η εκπαίδευση του ανθρώπου «*μέχρις οὗ μορφωθῆ Χριστός ἐν αὐτῷ*» (Πρός Γαλάτας δ' 19) γίνεται συνώνυμο με την παιδεία προς θέωση.

Συνεπώς σε τελευταία ανάλυση τό εκπαιδευτικό ιδεώδες τῶν Πατέρων ἦταν ἡ θέωση τοῦ ἀνθρώπου.

Η απόκτηση ὅμως τοῦ ἀνώτατου ἀγαθοῦ της παιδείας εἶναι ἕνα δυσχερέστατο και πολύ κοπιαστικό ἔργο, πού ἀπαιτεῖ συνεχή ἐξέλιξη και πνευματική ἐπαγρύπνηση. Ὁ μέγας Βασίλειος ὑπογραμμίζει ὅτι «*τραχεῖα μὲν πρῶτον και δύσβατος, και ἰδρῶτος συχνοῦ και πόνου πλήρης, ἢ πρὸς ἀρετὴν φέρουσα και ἀνάτης ὁδός*» (Μεγάλου Βασιλείου, Προς τούς νέους, ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων P.G. 31,572).

Η δυνατότητα της ὁμοίωσης με τόν Θεό, ἤτοι της θεώσεως, δόθηκε στον ἄνθρωπο κατά τόν χρόνο της δημιουργίας, ἀλλά εἶναι ἔργο συνεχούς παιδείας με τήν ὁποία ἡ θέωση ἀρχίζει ἀπό τήν παρούσα ζωή, ἀλλά ὀλοκληρώνεται στην μελλοντική. Ἐκπαιδευόμενος ὁ ἄνθρωπος πρέπει να πορεύεται προς τήν ἀρετή. «*Ἄνθρωποι κατ' αὐτό*

ὁμοιοῦνται Θεῷ, ὅταν μηδέν πάσχουσι παρά τῶν ἐπηρεάζειν βουλομένων, μηδέ ὑβρίζοντων ὑβρίζονται, μηδέν τυπτόντων τύπτονται, μηδέ καταγελῶνται καταγελώντων ἑτέρων» γράφει ὁ ἱερός Χρυσόστομος (Λόγος Δ', Εἰς τήν ἑρμηνείαν της Προς Ρωμαίους Ἐπιστολής, P.G. 60, 415).

4. Οἱ ἄξονες τῆς ὠφελίμου Παιδείας.

Οἱ πηγές ἀπό τις ὁποῖες ἀντλοῦνται τά στοιχεῖα τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ - μορφωτικοῦ ιδεώδους τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν εἶναι ἡ ἁγία Γραφή και ἡ κλασσική ἑλληνική Γραμματεία. Τό ἐκπαιδευτικό ιδεώδες εἶναι ἡ συνισταμένη τοῦ ἑλληνικοῦ ὀρθοῦ λόγου και της χριστιανικῆς πίστεως και διαμορφώθηκε με τις ἀναζητήσεις πολλῶν αἰῶνων, ἐνῶ κορυφώθηκε τόν τέταρτο αἰῶνα. Ἡ ἐποχή τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν ἦταν τό τέλος τοῦ ἀρχαίου κόσμου και ἡ ἀνατολή ἑνός νέου πού ἔχει τά γνωρίσματα δύο εἰδῶν ἀναζητήσεων (τοῦ Ἑλληνισμοῦ και τοῦ Χριστιανισμοῦ) πού συνέπραξαν και γέννησαν τήν νέα ταυτότητά μας.

Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες ἐπεξεργάσθηκαν τό συγκερασμό τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος και της χριστιανικῆς πίστεως και ἔγιναν οἱ κλασσικοί μύστες και οἱ καλύτεροι ἑρμηνευτές τοῦ ἀνθρωπισμοῦ της Ἐκκλησίας. Ἦταν και ἑξακολουθοῦν να παραμένουν οἱ πιό αὐθεντικοί Ἑλληνες Πατέρες και διδάσκαλοι της ἀρχαίας Ἐκκλησίας και μάλιστα της Ἑλληνικῆς Ὀρθοδοξίας μέχρι σήμερα.

Ἡ ὠφέλεια ἀπό τήν συζυγία χριστιανικῆς πίστεως και Ἑλληνικοῦ λόγου ἦταν διπλή. Ὁ χριστιανισμός πλουτίσθηκε και κατέκτησε τήν οἰκουμένη. Ἀλλά και ὁ ἑλληνισμός εὐεργετήθηκε. Ὁ ἀρχαῖος Ἑλληνας Πολίτης ἴσως να εἶχε ἑξαφανισθεῖ ἂν κατά τόν τέταρτο και πέμπτο αἰῶνα δέν συμφιλιωνόταν με τόν Χριστιανισμό. Αὐτή ἡ συμφιλίωση ὀφείλεται στους Ἑλληνες Πατέρες.

Ἀπό τούς πατερικούς θησαυρούς θά ἀντλήσουμε τις ἀπαραίτητες ἀρχές και ἀλήθειες πού θά συντελέσουν στο δύσκολο ἔργο μας να δημιουργήσουμε κατάλληλη παιδεία για τήν σημερινή γενιά και για τό μέλλον.

Στά πρόσωπα τῶν ἁγίων Τριῶν Ἱεραρχῶν ἐμεῖς οἱ Ἑλληνες Ὀρθόδοξοι ἔχουμε τήν συνισταμένη της Ἑλληνικῆς και Χριστιανικῆς παρακαταθήκης, τρεῖς κορυφαίους διδασκάλους για να μιμηθοῦμε.

ΕΠΤΑΛΟΦΟΣ Α.Β.Ε.Ε. Τηλ. 210-9217513

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ
ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ, ΒΥΡΩΝΟΣ ΚΑΙ ΥΜΗΤΤΟΥ
ΔΑΝΙΑ

Η ΙΔΕΩΔΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΤΡΕΙΣ ΙΕΡΑΡΧΑΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΟΥΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΥΣ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ
ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ ΒΥΡΩΝΟΣ ΚΑΙ ΥΜΗΤΤΟΥ
ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗ 2012

Η ΙΔΕΩΔΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΤΡΕΙΣ ΙΕΡΑΡΧΑΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΟΥΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΥΣ

του Μητροπολίτου
Καίσαριανής, Βύρωνος και Ύμηττου
Δαυήλ

Η Ἐκκλησία μας καί ιδιαίτερα ἡ Ἑλληνική Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία τιμᾷ σήμερα (30 Ἰανουαρίου) «τὴν Βασίλειον τῆς Ἐκκλησίας στολήν, τὸν μέγαν Βασίλειον, τὸν ἐν θεολογίᾳ περιβόητον Γρηγόριον, τὸ χρυσοῦν τῆς οἰκουμένης στόμα, τὸ τῆς σοφίας πέλαγος τὸν ὡς ἀληθῶς Χρυσόστομον», ὅπως γράφει κατὰ τὸν ἕνατο αἰῶνα ὁ μέγας καί ἱερός Φώτιος (Ἐπιστολή IB' Μιχαήλ Θεοσκεπάστῳ Βασιλεῖ §16, P.G. τόμος 102, στήλη 729Α).

Οἱ ἅγιοι Πατέρες δὲν ἀναδειχθήκαν μόνο ὑποδειγματικοὶ ἀρχιερεῖς, σοφοὶ ἐπιστήμονες γιὰ τὴν ἐποχὴ τους, ἐμβριθεῖς συγγραφεῖς καί φωστῆρες τῆς θεολογίας, ἀλλὰ καί μεγάλοι διδάσκαλοι μὲ τὴν εὐρεία σημασία τῆς λέξεως. Οἱ ἐκπαιδευτικὲς ἀρχές τους ἐπηρέασαν τὴν παιδεία γιὰ πολλοὺς αἰῶνες. Ἡ συνείδηση τῆς Ἐκκλησίας τοὺς ἀναγνώρισε ὡς διδασκάλους.

Γ' αὐτὸ οἱ τρεῖς ἅγιοι Πατέρες μας ἀπὸ τὸ ἔτος 1842, ὀλίγα μόλις ἔτη μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ Γένους μας ἀπὸ τὴν ἐπὶ τέσσερεις αἰῶνες ὑποδούλωση στοὺς Τούρκους καί τὴν ἀνακήρυξη τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, ὀρίσθησαν καί προστάτες τῆς ἑλληνικῆς παιδείας καί τῶν ἑλληνικῶν Γραμμάτων.

1. Παιδαγωγοί.

Εἶναι εὐκαιρο σήμερα νὰ θυμηθοῦμε μερικές διδασκαλίες τους πού εἶναι ἐγκατεσπαρμένες στὰ συγγράμματά τους, στὰ κηρύγματά τους, στὴν δογματική καί ἀπολογητική διδασκαλία τους, στὰ ἐρμηνευτικά ἔργα τους καί τέλος στὶς ἐπιστολές τους. Ὑπῆρξαν καί οἱ τρεῖς ἄνθρω-

ποι μὲ γνήσια ἐνδιαφέροντα γιὰ τὴν ἀγωγή τοῦ νέου ἀνθρώπου. Συνδύασαν τὴν θεωρία μὲ τὴν πράξη. Τὰ κηρύγματά τους δὲν περιεῖχαν δεοντολογικὲς παραινέσεις καί ἠθικολογίες ἀλλὰ πλοῦσια παραδείγματα, ζωντανές εἰκόνες, ἀντιληπτές καί προσιτές παραστάσεις τῆς σύγχρονης ζωῆς. Δὲν ἀρκέστηκαν ὡς θεωρητικοὶ θεολόγοι σὲ σχολαστικά ἀκαδημαϊκά γυμνάσματα. Ἀντιθέτως μελέτησαν μὲ πείρα κι ἔκαναν συγκεκριμένες συστάσεις γιὰ τὴν σχολικὴ ἀγωγή, τὴν παιδικὴ ἡλικία καί τοὺς νεανικοὺς κινδύνους, τὸν τρόπο διδασκαλίας, τὴν πρώτη ἀνάγνωση καί γραφή, τίς διαφορὲς βαθμίδες ἐκπαιδύσεως μικρῶν, νέων καί ἐνηλίκων. Γιὰ τοὺς μεγάλους παιδαγωγούς ἡ ἐκπαίδευση δὲν περιορίζεται σὲ κάποια ἡλικία, ἀλλὰ εἶναι ὑπόθεση ὅλων τῶν ἡλικιῶν. Δὲν δικαιούται νὰ ἰσχυρισθεῖ κάποιος, «ἐπὶ τέλους ἔφθασα».

2. Ἡ ὠφέλιμος παιδεία κατέχει τὴν πρώτη θέση τῶν ἀξιῶν τῆς ζωῆς.

Οἱ τρεῖς Ἱεράρχες ἀναγνωρίζουν τὴν τεράστια ἀξία τῆς ἀγωγῆς καί μορφώσεως καί κατέταξαν τὴν παιδεία μετὰ τῶν πρώτων ἀξιῶν, τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς. Θεωροῦν τὴν μόρφωση τῆς ψυχῆς καί τῆς διάνοιας καθολικὴ ὑποχρέωση «τέχνη τεχνῶν καί ἐπιστήμη ἐπιστημῶν» (Γρηγορίου Θεολόγου, Λόγος Β', Ἀπολογητικὸς τῆς εἰς Πόντον φυγῆς ἔνεκεν, P.G. 35,425). Γράφει ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ὅτι «οἶμαι δὲ πᾶσιν ἄν ὁμολογήσθαι τῶν νοῦν ἐχόντων παιδευσιν τῶν παρ' ἡμῖν ἀγαθῶν εἶναι τὸ πρῶτον» (Γρηγορίου Θεολόγου, Εἰς τὸν Μέγαν Βασίλειον Ἐπίσκοπον Καισαρείας Καππαδοκίας Ἐπιτάφιος, §11, P.G. 36,508).

Ἀπὸ ὅλα τὰ ἀγαθὰ πού ἔχουμε στή διάθεσή μας τὸ πρῶτο εἶναι ἡ ἐκπαίδευση.

Ἡ ἐκπαίδευση (δηλαδή ἡ μόρφωση) εἶναι τὸ μόνο πού καλλιεργεῖ, ἐκλεπτύνει, ἀνυψώνει καί καθιστᾷ ἐλεύθερο τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου. Ὅχι βέβαια ὅποιαδήποτε ἐκπαίδευση. Οἱ Πατέρες διαχωρίζουν τὴν χρησιμὴ ἀπὸ τὴν φθοροποιὴ παιδεία. Θεωροῦν ἀναγκαῖο νὰ ἀποκτήσει ὁ ἄνθρωπος ἐνσυνειδητὴ κατανόηση τῆς παιδείας, νὰ μπορεῖ νὰ ἐκλέγει τὴν ὠφέλιμη καί νὰ ἀποφεύγει τὴν ἀνώφελη καί ἐπιζήμια.

«Ἀναγκαῖα ἢ τῆς παιδείας ἐπίγνωσις, πρὸς τε τὴν αἴρεσιν τῆς ὠφελίμου παιδείας, καί πρὸς τὴν ἀποφυγὴν τῆς ἀνονήτου καί βλαβεραῆς» (Μεγάλου Βασιλείου, Ὁμιλία IB', Εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν Παροιμιῶν, P.G. 31, 397).

Οἱ ἀπόψεις τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν γιὰ τὴν ἀναγκαιότητα τῆς παιδείας ἐπηρέασαν τόσο τὴν στάση τῆς Ἐκκλησίας ὅσο καί τῆς Πολιτείας γι' αὐτὸ καί ἡ παιδεία δὲν ἔγινε προνόμιο μόνο τῶν κληρικῶν, ὅπως συνέβη στὴν μεσαιωνικὴ χριστιανικὴ Δύση, ἀλλὰ καί τῶν λαϊκῶν.

Οἱ αὐτοκράτορες ὅπως ὁ Βασίλειος ὁ Α' ἐξέδωσαν εἰδικούς νόμους ἢ ἄφηναν παρακαταθήκη τονίζοντας τὴν ἀνάγκη τῆς ἐκπαιδύσεως ὄχι μόνο γιὰ τοὺς κρατικoὺς λειτουργοὺς ἀλλὰ καί γιὰ ὅλους τοὺς πολίτες τῆς αὐτοκρατορίας.

«Βιωφελές τι χρῆμα καί σπουδαιότατον οὐ μόνον βασιλεῦσι, ἀλλὰ καί ιδιώταις, ἢ παιδευσιν. Καί γάρ τοῖς κεκτημένοις, αὐτὴν καί κατὰ σῶμα καί κατὰ ψυχὴν τὰ μέγιστα ὠφελεῖ... ταύτην οὖν σε ... ἡγεμονεύουσιν ... τὴν βασιλείαν ἔχειν νουθετῶν» γράφει ὁ αὐτοκράτορας Βασίλειος στὸ διάδοχο γιό του Λέοντα τὸν Στ' τὸν Σοφὸ (P.G. τόμος 107 XXIA).

«Τῆς παιδείας ἢ κτήσις τῶ γεγρακότι... γίνεται βίου βακτηρία κατὰ τὸν ἀνθοῦντα τὴν νέαν ἡλικίαν εἰς ἀρετὴν ὥρα ἀλύπου διαβιβάζει παιδείας τοῖνυ σοφίαν καί ἀρετὴν τοὺς σοὺς παῖδας, ἵνα καί νεάζοντες ὠραίαν ἔχουσιν τὴν βασιλείαν καί γεγρακότες μὴ δέωνται τῆς ἐτέρων βοθηείας» συμβουλεύει ὁ ἱερός Φώτιος (Φωτίου ἐπιστολαὶ ἐκδ. Ἰωάννου Ν. ΒΑΛΕΤΑ, Λονδίνο 1864 σελ. 447).

Ἡ παιδεία ὁμορφαίνει τὴν ζωὴ τῶν νέων καί ἀποβαίνει στήριγμα καί παρηγοριά γιὰ τοὺς ἡλικιωμένους.

3. Ὁ σκοπὸς τῆς ὠφελίμου παιδείας: Παιδεία πρὸς θέωση.

Οἱ ἅγιοι Πατέρες δὲν πίστευαν μόνο στὴν ἀξία τῆς παιδείας. Πίστευαν καί σὲ ὀρισμένη φιλοσοφία. Τὸ ἐκπαιδευτικὸ ἰδανικὸ τους ἦταν συγκεκριμένο, εἶχε σταθερὸ σκοπὸ καί κατεύθυνση.

Γιὰ τοὺς ἁγίους Πατέρες ἡ διάπλαση καί ἡ μόρφωση τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἔγκειται στὴν ἀπόκτηση γνώσεων, πτυχίων καί περγαμηνῶν. Εἶναι δυνατόν νὰ γίνει κάποιος μέγας ἐπιστήμονας ἢ διάσημος πολιτικός, μέγας κοινωνικός ἢ ἐμπορικός παράγοντας χωρὶς νὰ εἶναι μορφωμένος. Οἱ Πατέρες μας ἀπέβλεπαν στὴν δημιουργία ἐνάρετου ἀνθρώπου, στὴν διάπλαση τοῦ χαρακτήρα πού νὰ περιέχει μερικές